
Wprowadzenie

Katarzyna Korona

„Jedną z pułapek dzieciństwa polega na tym, że nie trzeba rozumieć, by czuć.

Kiedy rozum zdolny jest pojąć, co się wydarzyło, rany w sercu są już zbyt głębokie”.

Carlos Ruiz Zafón

Bajki dla wielu dorosłych stanowią istotny element dzieciństwa, który towarzyszył im od najmłodszych lat. Z czasem przestały zapewniać jedynie miłe spędzanie czasu, inspirując młode serca do stawiania czoła rzeczywistości i niosąc im ukojenie w trudnych chwilach.

Według definicji *Słownika terminów literackich* [www.krasicki.klp.pl/a-5992.html, 15.01.2015] bajka to „wierszowana, alegoryczna opowieść o zwierzętach, ludziach lub przedmiotach, której celem jest wypowiedzenie moralnej nauki o ogólnym charakterze”. Morał zwykle jest umieszczony na końcu utworu, choć czasami pojawia się na początku. Zazwyczaj przesłanie jest wyrażone wprost, jednak zdarza się, że jest ono jedynie sugerowane czytelnikom. Główni bohaterowie to postaci wyraziste. Bajka charakteryzuje się stylem gawędziarskim, rzadziej potocznym.

Zgodnie z przytoczonymi wcześniej słowami Carlosa Ruiza Zafóna rozwój można zaliczyć do jednej z tych sytuacji w życiu dziecka, którym towarzyszy nie

tylko duże niezrozumienie, ale również wyraźny negatywizm dla szeregu zmian, które stanowią nieuchronne konsekwencje rozpadu rodziny.

Intencją autorek było stworzenie publikacji, która łączyłaby wymiar teoretyczny z praktycznym. Nie tylko pozwalała zyskiwać wiedzę o sytuacji rozwodu, lecz także pomagała dzieciom zrozumieć zachodzące zmiany. Właśnie z pomysłu wsparcia dzieci znajdujących się w sytuacji rozwodu rodziców zrodziły się stworzone przez studentów bajki terapeutyczne. Po omówieniu specyfiki pracy z ich wykorzystaniem postanowiono wzbogacić publikację o część teoretyczną, która pozwoli każdemu, kto zdecyduje się na lekturę książki, zapoznać się z charakterystyką metody i wytycznymi do jej zastosowania. Rodzice bądź inne osoby pragnące sięgnąć po bajki będą mieli możliwość lepiej poznać nie tylko samą budowę medium, jakim jest bajka, ale również specyfikę metody, jaką jest bajkoterapia, jej genezę. Przedstawiono też specyfikę rozwodu ujmowanego w kontekście różnorodnych aspektów z uwzględnieniem różnych perspektyw.

Oddawane w ręce czytelników bajki osadzone są w nurcie poznawczo-behawioralnym, co podyktowała specyfika problemu, jakim jest rozwód rodziców w percepcji dziecka. Sytuacja rozwodu wyzwała w dziecku całe spektrum uczuć – od złości i lęku, poprzez żal, smutek, rozgoryczenie, stres, napięcie, aż po agresję czy nawet depresję. Bardzo wiele zależy od tego, czy dziecko będzie potrafiło odpowiednio odczytać te emocje i właściwie je zinterpretować. Brak pomocy ze strony dorosłych w tym zakresie utrwalić może w jego umyśle wiele błędnych przekonań, m.in. o winie jednej osoby za kształt relacji między dorosłymi, wierę w to, że odpowiednie zachowanie z jej strony może zmienić coś w obecnej sytuacji. Zdaniem Lisy Reynolds [K. Klimek-Michno, 2015, s. 56] należy pamiętać, że rozwód to przede wszystkim zmiana, która może mieć niszczący wpływ na psychikę dziecka, jednak rodzice mają wiele możliwości, aby temu zapobiec. Jedną z takich możliwości stwarza bajka terapeutyczna.

Zdaniem członków fundacji „Rozwód? Poczekaj!” nawet „co trzecie dziecko rozwodzących się rodziców ma poważne problemy z adaptacją do nowych warunków i płaci wysoką cenę za decyzję i styl żegnania się dorosłych” [www.rozwodpoczekaj.org.pl/skutki-rozvodu-dla-dzieci/; 15.03.2015]. „Skumulowane skutki rozwodu najpełniej ujawniają się w momencie wchodzenia w dorosłość. Młodzi ludzie czują się pozbawieni wzorców dobrych, trwałych i moralnych relacji pomiędzy mężczyzną a kobietą, co rzutuje na ich własne relacje” [www.rozwodpoczekaj.org.pl/skutki-rozvodu-dla-dzieci/; 15.03.2015].

Niestabilna sytuacja w środowisku domowym i brak rozmów z dziećmi, wyjaśniających im aktualną sytuację, przyczyniają się do występowania wielu negatywnych zachowań ze strony dzieci, które przy braku odpowiedniej pomocy pedagogicznej i psychologicznej mogą zostać zinterpretowane jako pierwsze przejawy nieprzystosowania społecznego. Jak wskazuje Helena Kołakowska-Przeło-

miec [za: L. Pytka, T. Zacharuk, 2014, s. 68], rozbitcie rodziny należy do jednego z głównych mechanizmów oddziaływania rodziny na nieprzystosowanie społeczne dziecka. W opracowaniu Lesława Pytki i Tamary Zacharuk autorzy wskazują na podobne poglądy wielu naukowców, m.in. Albina Kelma czy Stefana Turleja. Rozluźnienie więzów emocjonalnych z rodzicami znacznie utrudnia (jeśli nie uniemożliwia) naśladowanie pozytywnych wzorów, ich internalizację, ukształtowanie mechanizmów kontroli wewnętrznej, prawidłowe funkcjonowanie funkcji świadomości moralnej. Niejednokrotnie staje się źródłem agresji antyspołecznej i uczucia wrogości [za: L. Pytka, T. Zacharuk, 2014, s. 70–71]. Opisane powyżej zachowania równie dobrze stanowią mogą rozpaczliwą próbę zwrócenia na siebie uwagi przez dziecko, które nie potrafi sobie poradzić z sytuacją w domu rodzinnym ani z własnymi uczuciami.

Wybór bajki jako medium oddziałującego na dziecko podyktowany jest jej właściwościami – może wyjaśniać niezrozumiałe i trudne wydarzenia budzące w dziecku lęk, wykorzystując połączenie świata realnego z fantastycznym i zmieniając proces terapeutyczny ze żmudnej pracy w ciekawą przygodę. Pozwalają na stopniową zmianę sposobu myślenia i odczarowanie sytuacji lękotwórczych [M. Molička, 1999, s. 6–8]. Przejrzystość metody i dokładne opisy zawarte w literaturze przedmiotu sprawiły, że coraz więcej osób podejmuje się pisania bajek terapeutycznych [G. Surniak, A. Sabiło, 2014, s. 6], choć nie wszystkie takie wytwory zasługują na to miano. W tej grupie występuje również duże prawdopodobieństwo traktowania samej lektury bajki jako kwintesencji jej terapeutyzującego oddziaływania i zapomnienia, że lektura jest dopiero wstępem do dalszej pracy. „Przepracowanie” bajki polega m.in. na rozmowie kierowanej z dzieckiem odnośnie do treści zawartych w bajce bądź zachęcaniu go do wykonania pracy plastycznej odnoszącej się do jej wybranego aspektu. Nie należy przy tym zapominać, że dorośli nie może narzucać dziecku żadnych treści ani interpretować za niego treści bajki [M. Molička, 1999, s. 6–8].

Argumentem przemawiającym za wartością publikacji jest to, że autorki uwzględniły zarzuty, jakie pod adresem większości tworzonych obecnie bajek terapeutycznych sformułowała Wita Szulc [2011, s. 149–150], wskazując na: brak weryfikacji oddawanych w ręce czytelników bajek pod kątem ich zgodności z wybranym gatunkiem literackim; niedostatek badań odnoszących się do skuteczności i konsekwencji oddziaływania bajki na jednostkę oraz nieadekwatność słownictwa i prezentowanych treści do wieku odbiorców.

Autorki skonsultowały się z psychologami, aby uniknąć błędów i do minimum zmniejszyć szansę niewłaściwej pracy z podejmowanym problemem. Ponadto każda bajka poddana została konsultacji literaturoznawczej. Wszystkie bajki napisano w taki sposób, by były zrozumiałe dla dziecka, choć autorzy starali się też operować synonimami i wzbogacać słownictwo u dzieci. Dodatkowo treść

bajek została dostosowana do treści teoretycznych prezentowanych przez specjalistów w poszczególnych rozdziałach, co przejawia się chociażby w uwzględnieniu specyfiki rozmów o rozstaniu rodziców i proponowaniu czy wdrażaniu rozwiązań kompatybilnych z tymi zalecanymi dla rozwodu. Prezentowane bajki stanowią wstęp do badań nad skutecznością wykorzystania bajki terapeutycznej w pracy z dzieckiem znajdującym się w sytuacji rozwodu.

Spośród rodzajów bajki terapeutycznej zdecydowano się na wybór bajki psychoedukacyjnej – nie tylko z uwagi na wykształcenie autorów, ale również wiele jej zalet, m.in.: osadzenie w teorii, sprzyjające przenoszeniu, identyfikacji i przewarunkowaniu zachowań Czytelników w sytuacji lękotwórczej; uwzględnienie uczuć dziecka w konkretnym etapie postępowania rozwodowego; redukcja napięcia i lęku; budowa zasobów osobistych; udzielenie wsparcia; zaprezentowanie nowych wzorów zachowań [M. Molička, 2002, s. 170–175].

Dodatkową wartością niniejszej publikacji jest integracja środowiska akademickiego i poszerzenie współpracy międzynarodowej uczelni. Teksty do publikacji napisane zostały przez wykładowców reprezentujących różne zakłady w różnych ośrodkach naukowych. Ponadto do współpracy zaproszono psychologów, osoby pracujące z dziećmi i studentów pedagogiki resocjalizacyjnej Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, między innymi członków Koła Twórczych Pedagogów Resocjalizujących. Ci ostatni z ogromnym zaangażowaniem zgłębiali metodę biblioterapii, próbując znaleźć w niej jak najwięcej elementów pomocnych w pracy z dzieckiem rozwodzających się rodziców. Zapoznali się z wytycznymi pisania bajek terapeutycznych i pod kierunkiem wykładowców mających z nimi zajęcia przystąpili do pisania swoich autorskich bajek. Zadanie to okazało się dla nich wyzwaniem, które kazało się wczuć w sytuację dziecka i próbować myśleć jak dziecko. Pomysł napisania książki zainteresował rodziców z Hiszpanii, którzy borykają się z podobnymi problemami związanymi z rozwodem. Zaproponowali oni przetłumaczenie bajek na język hiszpański, aby także w ich kraju można było je wykorzystać. Obecnie jest coraz więcej małżeństw, w których jedno z rodziców nie jest polskiego pochodzenia i dzieci są dwujęzyczne, a problem rozwodów w Hiszpanii jest duży w porównaniu do reszty świata [www.polska.newsweek.pl/rozwody-swiat-rozwodzi-sie-na-potege-a-polacy-mapa-newsweek-pl,artykuly,344134,1.html; 25.06.2015].

Teksty bajek przetłumaczonych na język hiszpański zostały zamieszczone na stronie internetowej wydawnictwa Difin [www.ksiegarnia.difin.pl].

Książka składa się z dziewięciu rozdziałów.

Rozdział pierwszy otwierający publikację zawiera przygotowaną przez Ewę Trojanowską charakterystykę psychoemocjonalnego rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym ze szczególnym zwróceniem uwagi na obszary największych zmian: pamięć, uwagę, spostrzeganie, mowę, myślenie. W kolejnych

podrozdziałach omówiony został aspekt rozwoju emocjonalnego dziecka w kontekście jego socjalizacji i przestrzegania przez nie norm moralnych.

W rozdziale drugim Joanna Rusinkiewicz omówiła rolę rodziców w rozwoju dziecka. Przedstawiła konsekwencje rozstania, akcentując brak obecności jednego z rodziców w życiu dziecka. Wskazała na mechanizm identyfikacji dziecka z rodzicami w kontekście konsekwencji braku wzorów czy autorytetów. Na zakończenie autorka rozdziału scharakteryzowała zachowania dziecka na poszczególnych etapach jego rozwoju.

Trzeci rozdział Ewa Grudziwska poświęciła analizie sytuacji rozvodu w kontekście jego konsekwencji prawnych i psychologicznych. Przeanalizowała zarówno prawną, jak i psychologiczną drogę dwojga rozwodzających się dorosłych. Wskazała również sposoby radzenia sobie przez nich z rozwdem, dając wskazówki co do form pomocy i wsparcia dla osób przeżywających stratę.

Rozdział czwarty zawiera syntetyczne przedstawienie prawnego charakteru rozvodu przez Krzysztofa Kędziórę. Autor zawarł w nim informacje dotyczące sprawowania władzy rodzicielskiej przez rozwiedzionych rodziców, uwzględniając podział ról i nałożone na nich przez sąd obowiązki.

W rozdziale piątym Dorota Chimicz przedstawiła współczesne ujęcie rodziny, zwracając uwagę na: wzajemne relacje między rodzicami i elementy wpływające na integrację i spójność rodziny, komunikację między jej członkami, pojawiające się konflikty i sposoby ich rozwiązywania.

Rozdział szósty, autorstwa Agnieszki Lewickiej-Zelent i Małgorzaty Wąsik, odnosi się do funkcjonowania psychospołecznego dzieci rozwodzających się rodziców. Dokonano w nim rozróżnienia między rozwdem prawnym a emocjonalnym, ze zwróceniem uwagi na emocje i reakcje dzieci i z uwzględnieniem ról, w jakie wchodzą.

W rozdziale siódmym Agnieszka Lewicka-Zelent omawia funkcjonowanie dorosłych dzieci, które doświadczyły rozvodu rodziców. Nie tylko definiuje w nim sam rozwód, ale również zwraca uwagę Czytelników na syndrom rozwodowy. Wskazuje, jak w sytuacji rozvodu zachowują się dzieci – jakich problemów doświadczają i jakie emocje przeżywają oraz jak można im pomóc. Na szczególną uwagę zasługuje przedstawienie sylwetki dorosłych dzieci rozwodzających się rodziców (DDRR), których cechy jednoznacznie wskazują na dalekosiężne konsekwencje rozvodu.

Katarzyna Korona w rozdziale ósmym dokonała charakterystyki biblioterapii i arteterapii, które stanowią bazę dla bajek terapeutycznych. Poza aspektem teoretycznym zawarto w nim wiele wskazówek praktycznych, m.in.: model postępowania biblioterapeutycznego – krok po kroku przedstawiono wybrane elementy warsztatu metodycznego biblioterapeuty i korzyści wynikające z wybrania tego podejścia. Autorka doceniła doświadczenie uznanych autorytetów w zakresie

bajkoterapii – prof. dr hab. Wity Szulc i dr Marii Molickiej, których publikacje są często cytowane w rozdziale. Podejmowane przez nie zagadnienia nie znajdowały sobie równych w opracowaniach innych autorów, znacznie przewyższając je prezentowanym poziomem merytorycznym.

Rozdział dziewiąty odnosi się do roli, jaką mogą pełnić bajki w życiu dziecka. Janina Kruk podejmuje w nim nie tylko kwestię charakterystyki bajki jako gatunku literackiego, ale również wskazuje, jakie korzyści przynieść może dziecku odpowiedni dobór bajki. Niezwykle wartościowe jest też zamieszczenie przy niektórych rodzajach bajek wskazówek, jak właściwie wprowadzić daną bajkę, zwracając uwagę na elementy, które mogą uatrakcyjnić jej podanie dziecku.

Na zakończenie chcielibyśmy skierować gorące podziękowania do wszystkich autorów poszczególnych rozdziałów opracowania, konsultantów językowych, psychologów, ilustratorki, tłumaczy oraz Czytelników, którzy zechcieli sięgnąć po naszą publikację – wszystkich tych, którzy chcą pochylić się nad trudną sytuacją dzieci rozwodzących się rodziców.

Bibliografia

- Klimek-Michno K. (2015). Dzieci w rozwodzie. *Charaktery*, nr 1(216), styczeń.
- Molicka M. (1999). *Bajki terapeutyczne dla dzieci*. Poznań: Media Rodzina.
- Molicka M. (2002). *Bajkoterapia. O lękach dzieci i nowej metodzie terapii*. Poznań: Media Rodzina.
- Pytka L., Zacharuk T. (2014). *Zaburzenia przystosowania społecznego. Elementy pedagogiki reintegracyjnej i edukacji inkluzyjnej*, Monografie nr 147. Siedlce: Wyd. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny.
- Surniak G., Sabilło A. (2014). *Bajkoterapia pomaga dzieciom*. Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne.
- www.krasicki.klp.pl/a-5992.html (dostęp: 15.01.2015).
- www.rozwodpoczekaj.org.pl/skutki-rozvodu-dla-dzieci (dostęp: 15.03.2015).
- www.wbp.poznan.pl/att/katalogi/Bajki-biblioterapeutyczne/Publikacja_bajki.pdf.